

Az erdészet kérdései a Magyar Gazda hasábjain*

1841-1847

GERTHEISZ ANTAL

A magyar erdészet történetének egyik érdekes, kevésbé ismert időszakába kaphatunk betekintést, ha a Magyar Gazda 1841—1847-es évfolyamaiban megjelent erdészeti közleményeket olvassuk. Mintegy 20 évvel az Erdészeti Lapok megindulása előtt, olyan időben, amikor a selmeci akadémián még német nyelven folyik a tanítás és erdészeti szakkönyv sem jelent még meg magyar nyelven, az ország erdeinek pusztulása miatt joggal aggódó és a hazai erdőgazdaság fellendítésén fáradozó elődeink a hetenként kétszer megjelenő Magyar Gazda hasábjain lépnek a nyilvánosság elé. Ezek a hűbéri világ utolsó éve. A technika nagy kibontakozás előtt áll, új politikai és társadalmi eszmék terjednek el. Ugyanakkor a nép nagy tömegei az akkori fogalmak szerint is nagy nyomorban élnek, a rossz termésű éveken éhínség pusztít, s az inségkonyhák felállítására nem sokat segít. Az alkoholizmus is óriási csapás az országra. A haladó szellemű elmék jól látják az ország nehéz helyzetét és a reformkorszakra különösen jellemző hazafias felbuzdulással igyekeznek azon ösztönözni segíteni.

Amíg az ipar terén biztató lépések mutatkoznak és a mezőgazdaságban is nagy erőfeszítéseket tesznek az évszázados elmaradottság felszámolására, az erdőgazdálkodás kezdetleges állapota és az erdők rohamos pusztulása aggodalomra ad okot. Egy évszázaddal előbb az ország túlnyomó részén még elég fa volt, jutott belőle uraságnak, jobbágyának egyaránt, az 1840-es években azonban az ország sűrűbben lakott részein már általános a fainség, a faárak rohamosan emelkednek, és mivel nincsen, aki e téren rendet teremtsen, az erdők pusztulása katasztrófálisan meggyorsul. Az ország gyéren lakott hegyvidékein még bőven van fa, de azt az akkori közlekedési viszonyok közt nem tudják a gazdasági életbe bevonni, vagy csak esztelen pazarlással — hamuzsírforózással — értékesítik.

Az erdőket a pusztulástól az 1791. évi LVII. tc. és az 1807. évi XXI. tc. védi ugyan, de felügyeleti és végrehajtási szervezet hiányában a törvények rendelkezései csak írott malaszt maradnak.

A Magyar Gazdában megjelent erdészeti tárgyú közlemények jelentős és legérdekesebb része az erdők sanyarú állapotának feltárásával foglalkozik és az orvoslás lehetőségeit vitatja meg. E közlemények egyúttal a Magyar Gazdasági Egyesület erdészeti szakosztályában folyó munkát is tükrözik, egymással szorosan összefüggnek, az erdészeti szakosztály hivatalos állásfoglalásának kialakítására és egy törvényjavaslat kidolgozására vezettek. A szakosztály munkája befejezett kerek egészen tekinthető. E befejezés — amint látni fogjuk — sajnos még nem egészen méltó ahhoz a buzgó munkához, ami a szakosztályban folyt. A társadalmi korlátokat az akkori kor szakemberei részben nem tudták, részben nem is akarták áttörni. Beszámolóikból, javaslataikból és vitáikból azonban szemünk előtt élte kel az akkori kor erdészete és vele együtt életre kelnek azok az emberek is, akik az erdészet állapotának megjavításán fáradoztak.

Az erdészeti szakosztály munkája az 1842. június 2—3-i pesti ülésével indult meg (15). Az ülés elnöke *Hubény József* bányakincstári főerdőmester volt. A tanácskozáson az okszerű hazai erdőművelés akadályait, elhárításuk lehetőségeit és a fatenyésztés elősegítését tárgyalták. A vita kiindulási alapja két előadás volt.

Az első *Hubény* tartotta *A' honi erdők mostoha állapotjáról* címmel (13). Ebben az erdők és az erdészet balsorsának okait jogbeli és kezeléssel kapcsolatos okokra osztva tárgyalta. A jogbeli okok közül kettőt említ: az erdei rendőrség hiányát és az erdőre törvényes alapon nehezedő terheket, főleg az úrbéri faizást. *A magyar erdőgazdaságnak a tárgyalt időszakban elsősorban rendezett viszonyokra volt szüksége, ezek hiányában a szaktudás nem érvényesülhetett, a szakmai kérdések a jogi kérdések mögé a második helyre szorultak.*

Az erdők kezelésében mutatkozó hibák közül *Hubény* a növedéket számba nem vevő rendszertelen használatokat említi első helyen. „Hogy továbbá okosan gazdálkodhassunk, tervünknek kell lenni melly kimutassa azt, milly sorral és renddel vágassuk a' fát, aztán meg hol, és mikint miveljük?”... „a' messzeterjedő erdőségek szabályozási tervének készítésére egy különös bizottságot kellene felruházni. Azonban egyszerre ne kapjunk be sokba, ne hamarkodjunk el a' dolgot, és óvakodjunk az olly mesterséges rendszerektől, mellyek még körülményeinkhez nem illenek.”

Az erdőre nagy csapás a rendszertelen szálalás formájában végzett fahasználat, amely sokfelé dívik. Ilyenkor mindig a legszebb, legjobb és legközelebb eső fákat

*Az Erdészeti Lapok alapításának 100 éves évfordulója alkalmából készített tanulmány.

vágják ki, ami végezetül az erdő pusztulására vezet. A falopás kérdését *Hubény* külön nem részletezi, mivel az erdei rendőrségről írt munkájában kimerítően foglalkozik vele.

Az erdei legeltetéstől sok helyütt a vágásterületeket és az újulatot sem kímélték meg. *Hubény* rámutat a mértéktelen erdőirtásokból származó veszélyekre is, különösen ha meredek hegyoldalakon álló erdőket irtanak ki és a terület elkopárosodik.

További baj a szakképzett személyzet hiánya volt, néhány nagyobb uradalomtól eltekintve, ahol erdőmestereket, vadászokat és egyéb erdésztiiszteket alkalmaztak, bár az ilyen helyeken is akadt volna még javítani való.

A birtokosoknak *Hubény* azt ajánlja, hogy erdőgazdaságukat időnként vizsgáltsák felül hozzáértő szakemberekkel. Ezáltal a személyzet időnként megismétlődő ellenőrzésre számítana és a birtokos tájékoztatást kapna erdeink állásáról. Ezzel kapcsolatban megemlíti, hogy gyakran „az erdőszabályozási munkálatok is, melyek annyi pénzbe kerültek, olvasatlan hevernek a szekrényben”. Ezek szerint azt a kevés üzemtervet sem használták, amely akkoriban elkészült.

A vágásterületek felújítása érdekében még „a’ legnagyobb és nevezetesebb erdőkben is igen kevés vagy éppen semmi sem történik...”. Az erdők felújítására vonatkozóan is a nagyobb erdészetekben szakmai utasítások kiadását tartja szükségesnek. A faanyagot még a bányák és a gyárak közelében levő erdőkben is gyakran elpocsékolták, nagy tuskókat hagytak. A sarjerdők vágásait nem tuskózták ki, ami a sarjadzás szempontjából is hátrányos volt. A vágásokban fűrész helyett fejszét használtak és ezzel sok fát elforgácsoltak. A jobbágyság a nekik járó fát rendszertelenül, nem megfelelő időben és helyen használták ki, sok kárt okozva az erdőben.

Az erdők az említett hibák miatt keveset jövedelmeztek, nem volt pénz szakszerűbb gazdálkodás bevezetésére. *Hubény* rámutat arra is, hogy a gazdasági mérleg többnyire csak azért passzív, mert a saját gazdaságon belül felhasználta, vagy illetményként, illetve ajándékban kiadott faanyag értékét nem számították. Ugyancsak nem számították a mellékhaszonvételek értékét sem. *Hubény* azt javasolja, hogy minden uradalom készítsen az év végén zárójelentést, amelyben faanyagszámadás és pénzügyi mérleg is szerepeljen.

Előadása végén *Hubény* egy kiadandó gyakorlati irányú erdészeti szakkönyv tervezetét tárgyalja. Nem helyesli, hogy a hiány pótlására valamely német könyvet fordítsanak le, mivel ez a hazai viszonyok között nem felel meg. A magyar nyelven kiadandó első erdészeti szakkönyv vázlatát is ismerteti. Ebből látjuk, hogy a tervezett könyv röviden az egész erdészeti gyakorlatra kiterjedt volna.

A második előadást *Gáty* István tatai uradalmi főmérnök és főerdész tartotta „Hazai erdészeti múltja, jelene és jövője” címmel (8). Rövid történeti visszapillantás keretében rámutat arra, hogy az országnak a török és német háborúk alatt megfosztott lakossága az utóbbi 100 év belnyugalmának, valamint a burgonya-termesztés és himlőoltás bevezetésének kedvező hatására rohamosan szaporodott. A népesség szaporodásával arányban fogyott az erdő. Ezért már Mária Terézia erdészeti rendeletét adott ki, „Melyet a’ megyék, mint tiszta parancsolatot hódolva fogadtak, s’ levéltáraikba letettek, de úgy hogy annak létezését akkor is kevesen, jelenleg pedig alig tudná valaki.” Az 1807. évi XXI. törvénycikkkel sem értek el többet. A jobbági legelők elkülönítéséről szóló 1832. évi törvénycikkkel kapcsolatban elmondja tapasztalatait az erdei legeltetéssel okozott nagy károkról, majd élénk színekkel ecseteli a jobbági faizással előidézett erdőpusztulást. Szerinte a jobbágyság faizási jogának gyakorlása elviselhetetlen terheket rótt az erdőségekre, ami a vágásfordulók fokozott leszállítására és végül is az ismételt sarjaztatott erdők kimerülésére vezetett. A jobbágyság csak vágta az erdőt, de erdősíteni nem erdősített, hiszen nem az övé volt az erdő. Az uraság szintén nem erdősített, mert úgyis a jobbágyság használta az erdőt csekély ellenszolgáltatás fejében; egyébként sem lehetett volna az erdőben szakszerű gazdálkodást folytatni a jobbágyság rendszertelen használatára, legeltetésére, égetésére, lopására stb. miatt.

Hubény és *Gáty* előadásait számos hozzászólás követhette, mert az ülésről készült jelentés (15) több olyan tárgyra is kiterjed, amely az említett két előadásban nem szerepelt. A jelentés a szakszerű erdőgazdálkodás akadályai közül első helyen a hiányos szaktudást, valamint a magyar nyelvű erdészeti szakkönyvek és iskolák hiányát említi. „Erdeink többnyire külföldről ide vándorlott, s’ legnagyobb részt tudatlan egyszemélyes emberek, akik azoknak rendszeres vágatásához és neveléséhez mit sem értenek; mert az erdész-tiszteknek magán-birtokosoknál fizetésük olly csekély, millyenért honfiak magokat erdészekké képezni ’s mint olyanok szolgálni átalnak.” A jelentés ezt követően a *Hubény* és *Gáty* által említett bajokat vázolja röviden. De míg *Gáty* beállítására szerint a birtokos csak akkor rontja erdeit, ha az úrbéresnek jogos és jogtalan használatai, valamint károsításai miatt már végképp elkeseredik,

itt egyebekről is értesülünk: „Az erdőbirtokos nem méltányolván az utókor érdekét, gyakran könnyelműségéből, gyakran kiürült pénztárán segitendő, nagyobb területű erdőket egyszerre elad, vagy azokban hamuzsír- 's üveggyárat állít fel, a' növedéssel mit sem törődve. 'S habár az 1807: 21 d. tv. cikkely erejénél fogva erdőbirtokosok a növedék szó újulatot jelent. A jelentés a továbbiakban az erdőpusztításoknak a talaj, éghajlat és vízgazdálkodás szempontjából rendkívül káros hatását ecseteli, majd a fainségből származó veszélyekre mutat rá. Végül felteszi a kérdést: „Vagy tán külföldi fával látandjuk el szükségünket? hogy miután gyárkészítményeket úgy is külföldről hozhatunk, faterményekre is a' külföld szolgálívá legyünk? — Nem. E' fenyegető országos bajon országosan kell segítenünk, és pedig minél előbb, egyszersmind célszerű eszközökkel, mellyek közül legsürgetőbbnek ítélte a' szakosztály: „erdészeti iskolák alapítását; önálló erdészeti munkák kiadását olcsó áron (*Gáty Erdészet* című munkáját és *Hubény* erdei rendészeti javaslatát, *Denglázó Wittmann* Antalnak a magyaróvári faültetés módjáról írt munkáját és *Hubény* munkáját a gyors fatenyésztésről); az úrbéri faizás és legeltetési illetőség kihalását és elkülönítését az urasági erdőkben (de a jobbágyi erdők továbbra is földesúri felügyelet alatt maradnának); a törvényhatóságok kötelezését fásítások elvégzésére, a fásításokban okozott károk szigorú büntetését; egy minimális terület megállapítását, amelyen túl erdő nem osztható fel; annak az elvnek az országgyűlés általi kimondását, hogy az erdő országos kincs; az erdőirtások korlátozását és a földbirtokosok szigorúbb ellenőrzését erdeik kártékony használatában.

Az erdészeti szakosztály ismertetett ülése után a Magyar Gazda következő évfolyamaiban *Verner Sebestyén*, a nagyváradai püspökség uradalmi erdőmestere, a német *Liebich* erdőtanácsos (Prága), és *Greiner* Lajos közlik észrevételeiket a magyar erdők állapotáról és javaslataikat azok megjavítására. Az erdészeti szakosztály mindezek figyelembevételével 1846-ban közli nézeteit és javaslatait a magyarországi erdők fenntartásáról, az utóbbiakat konkrét *törvényjavaslat* formájában.

Verner (22) az erdők pusztulásának okait 7 pontba sorolja tárgyalja. Lényegesen újat nem mond. Megemlíti, amit a vágásfordulók leszállításáról ír: „Az erdőtiszt a' gazdaság folytatására kívántató épületi, szerszám- és tüzi fát köteles előállítani, 's ezen felül pénzbeli jövedelmet is szerezni, mellynek a' tulajdonos szükségéhez képest évről évre növekednie kell. Innen van, hogy a' 100—120 éves vágatási időszak 40—50 évesre szállítatott, minek eredménye lón az erdők törüli nevelésök 's legfelebb dorongfának vágthatás, a' nagyobb épületi fák ritkasága, és sok helyen végképeni enyészte.” *Liebich* (18) „Mit kell Magyarhonnak erdőségeire tenni?” című írásában tulajdonképpen saját erdőművelési elveit ismerteti. A tanulmány csapongó előadásmódja miatt inkább csak sejteni lehet, hogy gyérítések által az eddiginél lényegesen nagyobb növényteret kíván a fának biztosítani. A tanulmány bevezető részében nagyon helyesen a vasútépítés eddig kellőképpen még nem méltatott jelentőségére mutat rá: „... dús földjének terményeit messzire szállítani csak akkor léssen képes, ha a' világkereskedés amaz útöreiből, vaspályákkal birand. Egy évtized többet teend akkor a jövőben, mint tön egy század a' múltban, s' Magyarhonn mivelődési kifejlődése óriási léptekkel fog előre haladni.” *Greiner* Lajos (11) értekezésében tulajdonképpen a Magyar Gazda 1844. évi 47. számában megvitatásra kitűzött pontok közül arra válaszol, amely szó szerint így hangzik: „Biztosítva vannak-e erdeink a' mostani törvények által visszaélések és pusztítások ellen? tartozunk-e fa és tüziszter tekintetében jogilag vagy erkölcsileg az utónemzedék iránt gondoskodással? 's ha úgy, *jogosítva van-e a státus összesége a' magan birtokosok erdőkezelésébe avatkozni?* 's végre, mellyek volnának az erdők illő mennyiségű fenntartására 's oltalmazására szolgáló törvények alapelvei?”

Greiner bevezetésül szomorú képet fest a magyarországi erdők állapotáról. A síkvidék nagyrészt fátlan, az elő- és középhegységben az erdők irtása és azzal együtt a kopárosodás rohamléptekben halad előre. A magashegységben pedig, ahol a fának még alig van értéke, a pásztorok minden eszközt megragadnak az erdő irtására és a legelők bővítésére, gondatlanul lángra borítva nagy erdőterületeket. A kamarai uradalmakon és néhány nagybirtokon kívül ritkán lehet szabályozott erdészetet és szakértő erdészeti személyzetet találni. Az erdők leromlásának és pusztulásának okait 10 pontba foglalva részletesen tárgyalja, majd határozottan állást foglal amellett, hogy: „*kétségkívül tartozunk is az erdők fenntartására nézve, a' szükséges fa és tüziszter tekintetében, az utónemzedék iránt gondoskodással.*”

Greiner válasza a Magyar Gazdában feltett kérdésre így hangzik: „Minthogy tehát a haza összességének jóléte az erdők fenntartásától s művelésétől nagy mértékben függ, az erdők legnagyobb része pedig magánosok birtokában van: a' *status* ösz-

szessége, ha a közjólétet a véletlen sorsra hagyni nem akarja, nemcsak jogositva van, hanem szoros kötelességben áll, a magánbirtokosok erdőkezelésébe avatkozni.”

Az erdők illő mennyiségű fenntartására és oltalmazására szolgáló törvények alapelveit a következő 10 pontban sorolja fel: 1. az úrbéri faizás töröltessék el; 2. az úrbéri legeltetés a földesúri erdőkben szüntettessék meg; 3. urasági erdőkben a vadgyümölcs szedése tiltassék el; 4. az erdők önkényes irtása korlátoztassék (az irtás tilalmazásának eseteit pontokba foglalva konkrétan meghatározza); 5. szakszerű erdőgazdálkodás bevezetése -- „Erdőtörvényeink egyik lényeges pontját tehát az a rendelkezés tenné, miszerint nyilvános tanintézetekben, vagy a törvényhozás által különösen e végre rendelt szakértő személyek vagy hivatal előtt megvizsgált, az erdészeti ismereteikről bizonyítványozott szakférjak kezelnék az erdőket, a helybeli viszonyokhoz mért, s a tudomány állásának megfelelő, rendes nyomtatásban kiadott s ténnyel ellátott gazdálkodási terv szerint” — a birtokosokat törvénnyel kellene kötelezni arra, hogy az erdőtiszteknek illendő fizetést adjanak és azokat önkényesen ne bocsáthassák el, az erdőtiszteket a hivatalos számadások benyújtása után eltelt egy éven túl ne lehessen a számadás miatt felelősségre vonni; 6. az ország dombvidéki részein több helyen erdőtanintézeteket célszerű felállítani; 7. az erdők elzálogosításakor vagy adományozásakor és azok visszavételekor az erdőkre nagyobb figyelem fordítottassék; 8. a közbirtokossági erdők fenntartására szigorúbb rendszabályok hozassanak; 9. az erdei rendőrség javítottassék meg; 10. erdőgazdasági törvényszék s az erdőtervények végrehajtására nyilvános hivatalok állíttassanak.

Verner, Liebich és Greiner írásait követően a Magyar Gazda az erdészeti szakosztály álláspontját és javaslatait közli a magyarországi erdők fenntartásáról. E közlemény az akkori időben korszerűnek mondható *törvényjavaslat-tervezet*et tartalmaz, amelyet az Egyesület 1846. június 6-i közgyűlésén terjesztettek elő. Ez a tervezet sajnos mégsem vált törvénnyé. A Magyar Gazdában megjelent írásokból nem állapítható meg, hogy vajon a tervezet nem nyerte a helytartótanács tetszését, vagy pedig elvetése részben, illetve egészen az egyesületen belül a birtokos osztály érdekeit egyoldalúan képviselő elemeknek tulajdonítható-e? Tény az, hogy a tervezethez még több hozzászólás [Gáty (9), Janik (14), Andrássy (1), Farkas (7), Balás-házy (2)] jelenik meg a Magyar Gazdában. Majd ezeket követően még ugyancsak 1846-ban, az első törvényjavaslat-tervezet után alig néhány hónappal a M. Gazd. Egyesület újabb hivatalos állásfoglalása jelenik meg. Ez egy újabb törvényjavaslat-tervezetet tartalmaz, amelyből az első javaslatnak a birtokosokat korlátozó rendelkezései kimaradtak.

Az újabb törvényjavaslatot megelőző bevezetőben (16) három iránelv áll. Az első az egész törvényjavaslatra jellemző: „A' törvényhozás vagy a' közállomány magánbirtokosok erdőkezelésébe soha nem avatkozik.” Az erdőirtások engedélyhez kötésén és bizonyos körülmények közötti tilalmazásán kívül a birtokosokat másban nem korlátozza. Nem teszi kötelezővé a vágásterületek felújítását sem. Az akkori állapotok közt ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy az esetleges irtási tilalmakon kívül az erdők kizsarolásának a törvény nem szabott volna határt. Ha ez a törvényjavaslat jogerőre emelkedett volna, ugyanúgy nem akadályozhatta volna meg az erdők további pusztulását, mint az előbbi törvények.

Az előbbieken kívül az erdő-biztoságok felállítására, az úrbéri terhek rendezése, a mezei rendőrség, valamint a fásítások ügyében intézkedik a törvény. Javasolja a magyar tanítási nyelv bevezetését a selmeczi akadémián, egy erdészeti iskola felállítását a budai kincstári kerületben (mint a tervezett központi országos gazdaképző intézet egyik osztálya), az erdész-tanulók anyagi megsegítését.

A törvényjavaslatot követő befejező részben azt olvashatjuk, hogy: „Kétséget sem szenved, miszerint csak hasznos lett volna a' státusnak legfőbb felügyelési jogát az erdők belső kezelésére is kiterjeszteni”; — „ismervén azonban azt a féltékenységet, mellyel hazánkban a' tulajdonjog, tán nem ok nélkül, minden gyámkodás és beavatkozás ellen őriztetik, az Egyesület annál inkább óvakodott, a' státus számára az itt javallottnál szigorúbb s érezhetőbb beleszóllási jogot indítványba hozni” — „de habár azt az Egyesület ezúttal a fennérintett okból mellőzendőnek tartotta, teljesen meg vagyunk mégis győződve, hogy ez rövid idő múlva, akkoron t. i. midőn a' köztelhiviselet elve országgyűlésileg elfogadtatik, önkint magától be fog következni.”

Ezzel zárul a magyar erdők állapotának megjavítására és az erdők pusztulásának törvényhozás általi megakadályozására irányuló öt éves tevékenység a M. Gazdasági Egyesület erdészeti szakosztályában.

*

Az erdőnkívüli fásítás és erdősités terén a lap hasábjain rendkívül sok tennivaló mellett már szép eredményekkel is találkozhatunk. Csanády István Bihar megyei

földbirtokos utazási naplójában (4) többek között a Magyaróvár melletti bordácsi puszta gazdasági fásításait is leírja: „Sok avatatlan azt véli, miszerint az itt fölségesen diszló faültetvényeket csak szépítési tekintetből, vagy legfelebb mennyiben azok az itteni faszükét pótolják, lehet becsülni. De hidd el, ezek felette csalatkozhatnak; méginkább azok, kik a' fákat, legkivált a' sűrű magas és árnyéktartó fákat, a' vetések körül károsaknak ítélik. Ohajtanám, mikép mindezek ide jöven, kivált a' mostani száraz időben, tulajdon magok győződnenek meg alaptalan állításaik felől, 's látnák velem együtt, hogy a' m. óváriaknak, e' pusztától csak a' pozsonyi országút által választott búzavetési, mellyeknek földi pedig sokkal inkább trágyáztnak, mily szomorú tekintetet adnak, az átirányban diszló buja növesű őszivetéshez képest. 'S mi védelmezet ezeket a' tavaszi szikkasztó szél gyilkolásaitól? bizonyára a' körülte levő sűrű ültetvények; mi táplálta ezeket az esőtlen zordon tavasz' sorvasztó napjaiban, bizonyára a' fáknek enyhítő s' száradni olly könnyen nem engedő árnyéka, és a' harmat, mellyet éjjelenként olly mohón magokhoz és a' vetésekhez húznak, 's felszáradni gátolva a' dühös szeleket olly nehezen engednek. Hiszitek talán, hogy árnyékukkal kárt okoznak; jertek ide, 's győzzön meg saját szemetek, hogy itt a' fák sűrűsége, magossága jónál egyebet alig okoz. Félték talán, hogy a' madarak ezekről vetéseiteket elpocsékolják? De mi csekélység ez azon haszonhoz képest, mit az ültetvények adni képesek? Hiszen ezek a' sikkasztó szelek ellen védik gyenge vetéseket; a' havakat rajta nagy fuvalmakba gyűlni ellenzik, 's így kipállásukat gátolják; hőségben 's a' tartós szárazságban a' harmatot leszíván, huzamos ideig felszáradni nem engedik. Ezeken kívül nemcsak gyönyört, nemcsak élvezetet, de tetemes hasznot is adnak. A' m. óvári uradalomnak ugyanis nincsenek erdei, mégis tisztelt 's cselédeit fával fizeti, sőt nagy mennyiségű ölfát ad el évenként.”

A fasorok, erdősávok és területfásítások telepítési módját *Dengláz Wittmann Antal* ismerteti (24). A nyárfadugványokat eke által húzott barázdába helyezték, a barázda beszántását az eke egy másik menetben végezte el. Ily módon az ültetési munkát jóformán gépesítették. A dugvány-sorok közé váltakozó sorokban szintén barázdákba akác- és egyéb magvakat vetettek, a sorközököt néhány évig köztesműveléssel hasznosították. E módszerrel elért eredmények Ráckevén és Magyaróváron voltak láthatók. *Wittmann* a 4—6—8 sorból álló „fasorozatokat” (lényegében erdősávokat) hófogó és párolgást csökkentő hatásuknál fogva sokkal alkalmasabbnak tartja, mint az egyszerű fasorokat.

A fásítás jelentőségét *Bende P.* (3) párbeszédese formában írt cikkben méltatja, miközben végrehajtására gyakorlati tanácsokat is ad. Ugyancsak a fásítás jelentőségét méltatja *F. Farkas* Ferenc hites ügyvéd is „Sáfárkodó Magyar Gazda” című könyvében, amelyből a Magyar Gazda egy szemelvényét közöl (6).

Az alsuti uradalomban *Csanády* tanúsága szerint (4) a 17 mérőföld (129 km) hosszúságú fasorokban 20—22 000 fa díszlett.

A futóhombok megkötésének módjairól ír *Greiner L.* is (10). Pionír fafajként a fekete-, kanadai- és jegenyenyarat ajánlja, ezeket 45—60 cm hosszú dugványokkal telepítette éppen a felhalmozódóban levő bukarészeken. Itt gyomnövény-konkurrencia nincsen, kifúvástól sem kell félni, a betemetéssel pedig a nyarak növekedése lépést tart. Az így megkötött buckák védelmében és azok rőzsekaró- stb. anyagának felhasználásával telepítették az akácot, erdeifenyőt, tölgyet, szilt, kőrist.

Rontotterdő átalakításáról két közleményben is olvashatunk (27, 20). Az 1315 magyar hold (567 ha) kiterjedésű alsuti erdő (Alharaszt, Csaplár, Vért) majdnem teljesen élpusztult állapotban került főhercegi tulajdonba. Az átvétel után nem szabályos vágástervezés szerint dolgoztak, hanem évente annyit vágtak ki, amennyit át bírtak alakítani (egy évi vágásnál sokkal többet). A vágásterületeket kituskózták, 1—3 évig burgonyát termesztettek részben, majd váltakozó sorokban kőrist ültettek és makkot vetettek, részben vadgesztenyét és feketediót is. A sorközökben 2—3 évig kukoricát termesztettek.

Hasonló átalakítás folyt a hédervári rontott jellegű sarjerdőkben is 320 hold (138 ha) területen. Évente 8 holdat termeltek ki, egy évig burgonyát termesztettek, majd a területet kőrissel beerdősítették. A sorközökben a jobbágyok 2—3 évig közteshasználatot folytattak.

A cserések vágásérettségi korával és természetes felújításával a tatai *Kling J.* foglalkozott (17). *Kling* rámutat arra, hogy a külföldről jött erdészek a hazai csererdőket 30 éves vágásfordulóval sarjerdő-üzemmódban kezelik, ami az erdők kimerülésére és pusztulására vezet. Részletes számításai szerint a gazdaságos vágásforduló 94 év, ebben a korban a természetes felújítás is lehetséges. Leírja azokat a hibákat, amelyek miatt a természetes felújítás ilyen korban sem jár sikerrel és ismerteti a helyes felújítási módszert is. A rövid vágásfordulóban kezelt sarjerdők kimerülésük után csak rendkívül költségesen újíthatók fel, ezért a huzamos gazdálkodás érdeké-

ben 90 év körüli vágaskort és természetes felújítást kell alkalmazni. A cser sarj-erdőre fatermési táblát közöl.

Püller G. a sárosi erdőkről írt tanulmányában (19) rámutat ezeknek az erdőknek a rossz állapotára és az annak következtében elhatalmasodott árvíz- és eróziókárookra. Püller az alacsony vágásfordulók ellen is szót emel. Azt bizonyítja, hogy *meny-nyivel nagyobb fatermés várható, ha a bükkerdőket nem 30, hanem 60 éves vágásfordulóban kezelik!*

Végül megemlítem az erdők jelentőségét nagyon helyesen fejtegető „Az élőfák és erdők történeti és státuszgazdászati tekintetben” című tanulmányt (26). Az erdőknek az éghajlatra és a vízgazdálkodásra gyakorolt kedvező hatását, valamint az erdősítés és fásítás jelentőségét méltatja nagyon helytállóan az a közlemény, amely dr. Könyig szász-weimari tanácsos brünni előadását ismerteti (21). *Wedekind* magyarra lefordított tanulmánya szintén az erdő éghajlatméréséklő és a vízgazdálkodás szempontjából kedvező hatását méltatja (23). Greiner L. az erdők adókulcsának megállapításával és az ehhez alapul szolgáló erdőértékszámítási kérdésekkel is foglalkozik (12). Helytálló tanulmány jelent meg az alomhasználat káros hatásáról is (5).

IRODALOMJEGYZÉK

1. *Andrássy Gy.*: Észrevételek a M. Gazd. Egyesület erdőszeti törvényjavaslatára. 1846. 6. évf. 89. sz. 1437—1440. p. — 2. *Balászály J.*: Erdőtörvényjavavallati vélcmenyezés, 1846. 6. évf. 94—95. sz. 1527—1529. p. — 3. *Bende P.*: Fasorokról az országutaknál. 1844. 4. évf. 15 sz. 232—240. p. — 4. *Csanády I.*: Töredék utazási naplóból. 1841. 1. évf. 16. sz. 247—252. p.) 17. sz. 257—267. p. — 5. *Erdőfi J.*: Hasznos vagy káros-e az erdőbirtokosnak a falevéll hulladék (leveles v. haraszt) használata szalmapótlékul alomnak? 1841. 1. évf. 26. sz. 406—413. p. — 6. *Farkas F.*: Földkülönözés 1841. 1. évf. 36. sz. 566—576. p. — 7. *Forkas F.*: Nezetek az erdőszeti törvényjavaslatról. 1846. 6. évf. 90. sz. 1454—1459. p. — 8. *Gáty J.*: Hazai erdészetiünk múltja, jelene és jövőndője. 1842. 2. évf. 80. sz. 1265—1271. p., 81. sz. 1286—1289. p., 82. sz. 1286—1289. p., 82. sz. 1309—1314. p. — 9. *Gáty I.*: Észrevételek a' Magyar Gazdasági Egyesület erdőszeti szakosztályának nézetel 's javallatára a' magyarországi erdők fenntartása iránt. 1846. 6. évf. 74. sz. 1191—1196. p., 75. sz. 1207—1214. p. — 10. *Greiner L.*: A' futóhomok megkötéséről. 1844. 4. évf. 2. félv. 17. sz. 266—270. p., 18. sz. 276—280. p. — 11. *Greiner L.*: Biztosítva vannak-e erdeink a' mostani törvények által visszaélések és pusztítások ellen? 1845. 5. évf. 65. sz. 1085—1095. p., 66. sz. 1107—1116. p., 67. sz. 1123—1150. p., 68. sz. 1139—1145. p. — 12. *Greiner L.*: Hogy lehetne a' földbirtok általános megadóztatása mellett az erdőkre eső adót egyszerű módon és a' többi földadóhoz aránylag meghatározni? 1846. 6. évf. 16. sz. 257—262. p., 76. sz. 1227—1232. p. — 13. *Hubény J.*: A' honi erdők mostoha állapotjáról. 1842. 2. évf. 53. sz. 835—846. p. — 14. *Janik F.*: Jegyzetek a' M. Gazd. Egyesület szakosztályának a' magyarországi erdők fenntartásáról nézetére 's javallatára. 1846. 1846. 6. évf. 89. sz. 1368—1396. p. — 15. *Kacs Kovics L.*: Az erdészeti szakosztály jelentése. 1842. 2. évf. 49. sz. 767—772. p. — 16. *Károlyi Gy.*—*Andrássy Gy.*—*Török J.*: A' M. Gazd. Egyesület véleménye a' hazai erdők állapotjának javítására szolgáló eszközökről. 1846. 6. évf. 94—95. sz. 1515—1521. p. — 17. *Kling J.*: Kifejtése a honi csererődök korszerű kezelésalapjának. 1844. 1. félv. 9. sz. 129—133. p., 10. sz. 153—157. p., 11. sz. 170—174. p. — 18. *Liebkich J.*: Mit kell Magyarhonnak erdőségeire nézve tenni? 1844. 4. évf. 26. sz. 401—406. p. — 19. *Püller G.*: Sáros megyei erdőknek fenntartása és növelése tárgyában tett észrevételek. 1847. 7. évf. 23. sz. 359—362. p., 24. sz. 375—382. p. — 20. *Schuster B.*: A' hédervári erdőmivelésnek rövid vázlatja. 1846. 6. évf. 42. sz. 691—692. p. — 21. — T...k. -: Fatenyésztés. 1841. 1. évf. 29. sz. 449—457. p. — 22. *Verner S.*: Korszerű figyelmeztetés az erdők veszedelmére 's közélgő romlására. 1843. 3. évf. 41. sz. 639—644. p. — 23. *Wedekind* -: Az erdőségek befolyásáról a' tartomány termelékenységére. 1842. 2. évf. 73. sz. 1151—1155. p. — 24. *Wittmann A.* (*Dendazy*): Általános nézetek az erdészetről, 's gyakorlati útmutatás a' facsemtek ültetésére eke után. 1842. 2. évf. 57. sz. 895—905. p. — 25. A' M. Gazd. Egyesület erdőszeti szakosztályának nézetel 's javallata a' magyarországi erdők fenntartásáról. 1846. 6. évf. 55. sz. 887—894. p., 56. sz. 903—912. p., — 26. Az élőfák és erdők történeti és státuszgazdászati tekintetben. 1846. 6. évf. 48. sz. 775—782. p., 49. sz. 791—798., 49. sz. 791—798. p., 50. sz. 807—814. p., 51. sz. 825—832. p. — 27. Erdő újítás 's fatenyésztés Aicsúton. 1841. 1. évf. 30. sz. 465—473. p.

A magyar erdészeti könyvtárügy*

Gertheisz Antal, Kolossváry Szabolcsné és Riedl Gyula közreműködésével
írta dr. Szabó István

Dr. Keresztesi Béla *Egy évszázad az erdőgazdaság fejlesztésének szolgálatában* című előadásában áttekintést adott arról a munkáról és szerepről, amelyet az *Erdészeti Lapok*, majd *Az Erdő* a magyar erdőgazdaság életében betöltött és betölt ma is, amikor a sajtó szervező és propaganda erejével — az adott történelmi kor gazdasági célkitűzéseinek megfelelően — az erdőgazdálkodás ügyét szolgálta és szolgálja.

Mint az előadásból hallottuk, *Wagner* és *Divald* az Erdészeti Lapok megalapításával nemcsak a magyar erdészeti irodalom kialakítását, hanem ápolását is feladatul tűzték ki, s ezzel törekvését az volt, hogy a szakképzettség gyarapodását, a szakmai tájékozottságot biztosítsák. Az Erdészeti Lapok és most *Az Erdő* hazai szerzőink munkáin kívül számos külföldi szerző munkáit ismerteti és hívja fel rájuk a figyelmet.

* Az OEE 1962. évi debreceni vándorgyűlésén elhangzott előadás.